

332.834.7:355.1(477)“2014/2021”

DOI: 10.33099/2707-1383-2022-44-2-45-56

Юрій Стасюк

*кандидат історичних наук,
начальник науково-дослідної лабораторії
проблем воєнної історії України
науково-дослідного центру воєнної історії,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3832-4353>
Електронна пошта: yura.stasyuk.1975@gmail.com*

Анатолій Чайковський

*доктор історичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Центру воєнно-стратегічних досліджень,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3360-6311>
Електронна пошта: voyen_ist@ukr.net*

**УСНІ СВДЧЕННЯ ОСІБ-ДОБРОВЛЬЦІВ УКРАЇНСЬКИХ
ДОБРОВОЛЬЧИХ ФОРМУВАНЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ЗНАНЬ (2014–2015 рр.)**

Дефіцит офіційної інформації та матеріалів про створення українських добровольчих формувань та їх діяльність автор у статті пропонує усунути, використовуючи метод усної історії (oral history). Дослідником на основі теоретико-методологічних бачень провідних дослідників з усної історії та власних напрацювань з цієї проблеми подано рекомендації з порядку роботи інтерв'юера щодо збирання усних спогадів та свідчень про створення українських добровольчих формувань та їх діяльність, а також документування їх.

Наголошується на ретельній підготовці до проведення опитування та врахуванні психоемоційного стану респондентів під час пригадування подій, а також можливості спотворення спогадів під впливом власних емоцій і стереотипів у суспільстві на дане явище.

Ключові слова: *усна історія, спогади, особи-добровольці українських добровольчих формувань, антитерористична операція, російсько-український збройний конфлікт.*

Постановка проблеми. Події російсько-українського збройного конфлікту в Донецькій та Луганських областях у 2014–2015 роках та його вивчення набувають особливо значення після підступно розпочатої 24 лютого 2022 року Російською федерацією війни проти України. Зокрема, активна участь українських добровольчих формувань у звільненні населених пунктів від російських окупаційних військ і їхніх приспівників з числа колаборантів у складі незаконних збройних формувань, а також стримування ворога на лінії розмежування, встановленої відповідно до Мінських домовленостей. Так як події першого півріччя конфлікту розвивались досить стрімко та неочікувано — це стосується в значній мірі України — то надіятись щодо наявності офіційних документів в Україні, які б освітили повністю питання про участь українських добровольчих формувань у цей час, що є головним для істориків у свідченні минулих подій, є марним. Освітити цю проблему можуть свідчення очевидців та учасників антитерористичної операції про добровольчі формування із захисту України від агресора. Отриманий від них досвід буде корисний у підготовці фахівців сектору безпеки та оборони.

У 1852 році термін *oral history* (*усна історія*) уперше запропонував Жюль Амадей Барбе д'Оревільї. Як стверджує Д. Хубова те, що наука раніше спиралась виключно на

писемні джерела, було обумовлено неможливістю збереження в подлевном виде якої-небудь усної історії, а також відгородитися від «міфологічності» усних джерел. Дослідниця пише, що основною задачею метода усної історії є «ПІДСЛУХАТИ те, що досліджуване суспільство не зуміло або не потурбувалось про себе РОЗКАЗАТИ» (переклад — Ю. С.) (Хубова, Д.Н. 1992). З кінця 19 століття аж до наших часів, особливо із розвитком технічних засобів комунікації, все більшого значення набуває «усна історія» поряд із «писемною історією» та створювані на основі їх тематичні зібрання архівів (Матяш, І. 2012, с. 72).

Життєві історії осіб-учасників добровольчих формувань, пов'язані з мотивами їх приєднання до формувань, процесом створення підрозділів та подіями, пережитими під час боїв. Розповіді їх доповнять небагату за кількістю та фактурою інформацію офіційних документів та дозволять ліпше зрозуміти ті процеси та явища. Вони з часом стануть у нагоді для наступних дослідників для поглибленого студіювання подій 2014 та 2015 років в Україні (Стасюк, Ю.М. 2018, с. 50–51, 61).

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вперше при незалежній Україні методом усної історії стали системно опікуватись та розвивати у 1992 році при Львівському національному університеті імені Івана Франка. У стінах закладу вида-

вався науковий журнал «Україна модерна», в якому були розміщені матеріали, присвячені тій чи іншій мірі усній історії. Питанням розроблення зазначеного методу опікувалися такі вітчизняні дослідники як Ю.Бураков (Бураков, Ю. 2017), І.Мяташ (Мяташ, І. 2012), О.Кісь (Кісь, О. 2007) та ін. Серед науковців Східної Європи можна виділити І.Орлова (Орлов, І.Б. 2014), Д.Хубову (Хубова, Д.Н. 1997) та інших.

Проблему, яку опосередковано розкривають — це новітні зібрання задокументованих спогадів осіб, які брали участь в антитерористичній операції на Сході України. У тій чи іншій мірі описали, як проводились опитування у зібраннях вітчизняних дослідників: (Мороко, В. (ред.). 2015; Мороко, В. & Васильчика, Г. (ред.). 2016; Мороко, В. & Мільчева, В. (ред.). 2017). У праці іноземного дослідника Б.Пацик (Расек, В. 2018) в рамках дослідження гібридної війни в Україні подано інтерв'ю зі слухачами Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, які брали участь в АТО. Українські дослідники Ю.Бураков, О.Сухий у спільній статті (Бураков, Ю.В. & Сухий, О.М. 2018) сконцентрувалися на аналізі проведеного опитування курсантів Національної академії сухопутних військ, як учасників АТО, і побіжно розкривають методику самого опитування.

Мета статті — на основі теоретико-методологічних бачень про-

відних дослідників з усної історії та власних напрацювань автора з цієї проблеми запропонувати рекомендації з порядку роботи дослідника щодо збирання усних спогадів та свідчень про створення українських добровольчих формувань та їх діяльність.

Виклад основного матеріалу. Автор статті за основу розроблення рекомендацій взяв методичний посібник дослідниці Д. Хубової (Хубова, Д. 1997) та побажання, які зазначають інші дослідники, що пов'язані з методологічними труднощами щодо використання усних джерел.

Так Орлов І.Б. зазначає у своїй праці, що визнання за кожним респондентом рівних прав на свій погляд, оцінку і досвід веде до відмови від побудови універсальної мапи минулого (Орлов, І.Б. 2014, с. 340). Там же він відмічає, що при використанні наративів сумніву може бути піддана правда, надійність усіх відомостей, отриманих у бесіді: «Стискаючи роки життя в години розповіді про неї, оповідач часто плутає дати і назви, з'єднує різні факти в одну подію і т.п. Треба враховувати і те, з чим ми маємо справу: зі спогадами очевидців або історіями “трансляторів” чужих спогадів» (переклад — Ю. С.).

Необхідно, віддавати собі звіт в тому, що кожний респондент, пригадуючи, будує свою версію всіх подій, що обумовлена його віком, життєвою позицією, освітою, часом і місцем їх бесіди. Людина рідко і часто не одразу говорить свій текст. Він несе

у собі частку міфів часу. У пригаданому присутній досвід колективної пам'яті, яку респондент несвідомо залучив зі сторони. Не лишнім буде врахувати, що автор статті стикався з тим, що респонденти, прочитав транскрибований текст, можуть заборонити опублікувати дещо з особистих спогадів. Разом з тим під час бесіди інформант розповідаючи спогади, повторно переживає їх. Емоції, які виникають, спричиняють сумбурність і непослідовність в оповіді.

Майстерність дослідника проявляється в тому, що йому вдається досягнути природності та безпосередності інформантів, привернути їх до себе і в кожного взяти щось потрібне й автентичне.

Поряд з цим у публікаціях *oral history*, які зібрані в рамках наукових проектів, часто можна помітити відчуження тих, хто бере інтерв'ю, від інформаторів, а в презентаціях усних історій не відзначається ні портретні характеристики, ні почуття тих, хто задіяний в діалозі. Це викликано тим, що використовується науково-критичний метод транскрипції усних повідомлень, який зорієнтований на дослідження суб'єктивного досвіду переживання історичних подій: сприйняття та оцінки історичних фактів, мотивацій поведінки, ціннісних орієнтирів, інших компонентів внутрішнього світу людини минулого.

Далі наводиться авторське бачення порядку (основних етапів) роботи до-

слідників щодо проведення інтерв'ю з особами-учасниками добровольчих формувань по збору усних свідчень про українські добровольчі формування та їхньої діяльності в районі антитерористичної операції на Сході України.

Початковий етап — це визначення кола можливих респондентів. Необхідно завчасно підготувати список людей, яких планується опитувати. Більшість людей проведення бесіди з незнайомцем сприймає дещо насторожено, то в пошуку можливих респондентів доцільно звертатися за допомогою до місцевих органів самоврядування, шанованих осіб у місцевій громаді, ветеранських та волонтерських організацій, краєзнавчих музеїв тощо. Це може зняти напруженість та налаштувати до співпраці.

Наступний крок дослідника — це ретельна підготовка до проведення інтерв'ю. Перед початком проведення інтерв'ю необхідно врахувати, що обробка та публікація джерел усної історії має відбуватися згідно з чинним законодавством України про захист персоніфікованої інформації та прав людини на приватне життя та приватну інформацію. Авторське право на запис інтерв'ю виникає після закінчення фіксації опитування і не підлягає обов'язковій реєстрації (Про авторське право і суміжні права. 1993, ст. 8). Проте опублікування запису інтерв'ю допускається лише за згодою особи, яка дала інтерв'ю

(Про авторське право і суміжні права. 1993, ст. 13). Передача права на публікацію джерел усної історії має фіксуватися письмовою юридичною угодою відповідно до діючого законодавства України щодо захисту авторських прав.

Нище у статті подано примірний текст оформлення письмової угоди з респондентом на право використання запису усних спогадів і свідчень.

Для успішного проведення бесіди зі свідками із зазначеного явища та процесу необхідна обізнаність дослідника з подіями того часу. Той, хто збирає інформацію, повинен настільки володіти проблематикою досліджуваної теми, щоб мати можливість допомогти співрозмовнику згадати конкретні факти і події минулого, а в разі необхідності — відновити втрачену лінію оповіді. Для людей, які мали в окреслений період важкі для спогаду події та отримали поранення, каліцтва чи посттравматичний стресовий розлад властиво обмовлятися, розуміти під сказаним щось інше, проявляти в бесіді запальність.

Перед проведенням інтерв'ю бажано підготувати перелік питань, яких необхідно торкнутися. І по можливості дати респонденту напередодні ознайомитись з ними. Перевага підготовленого заздалегідь опитувальника (Стасюк, Ю. 2018, с. 427) полягає, по-перше, в тому, що це дає тому, хто проводить опитування, змогу не оминати жодної з намі-

чених проблем; по-друге, полегшує завдання втримати інтерв'ю в межах теми дослідження; по-третє, демонструє ретельну підготовленість до бесіди, а це, у свою чергу, морально зобов'язує респондента обмірковувати відповіді.

Відмітимо, що опитувальник складається умовно з трьох основних блоків: перший — стосується біографічних даних як на момент опитування, так і на момент дослідження подій; другий — конкретні питання про створення українських добровольчих формувань і їх діяльність з протидії російській агресії; третій — власне, що хотів би оповідач додатково розповісти.

Автор статті виділяє наступні умови та фактори проведення інтерв'ю. Дослідник обирає час, що є зручним насамперед для респондента. Для опитування бажано відводити не більше двох годин. Місце зустрічі має обиратися за погодженням зі свідком подій та з урахуванням передусім його бажання. Багато хто почуває себе безпечно та невимушено в обстановці, наближеної до домашньої.

Уніфікованої схеми проведення бесіди з очевидцями подій не існує. Проте кожен дослідник самостійно визначає стиль спілкування. Доречно навести лише деякі застереження. Перед тим як розпочати опитування респондента уточніть чи у нього є питання, які не варто обговорювати та відносяться до інформації

з грифом «таємно» і «для службового користування».

В усному «історичному інтерв'ю» переважає принцип мінімального втручання у хід розповіді. Завдання того, хто опитує, полягає в тому, щоб одержати від респондента якомога ґрунтовнішу, самостійно структуровану ним же історію. Інтерв'ю має бути «одностороннім» текстом, а репліки дослідника — максимально короткими, вжитими для стимулювання оповідача.

Дослідник повинен вміти тактовно уточнити і перепитати, що мав на увазі співрозмовник. Слід заохочувати оповідача, але в жодному разі не переривати і не підганяти його, бути зацікавленим і вдячним слухачем.

Інтерв'юєру, який проводить опитування, необхідно враховувати рівень знань співрозмовника; питання мають бути зрозумілими для опитуємого. Слід бути готовим до того, щоб перефразувати запитання, коректно пояснити вжитий термін. Важливою умовою успішного інтерв'ю є вміння дослідника формулювати питання так, щоб не було подвійного тлумачення.

Той, хто проводить інтерв'ю повинен не переривати розповідь частими питаннями, бути вдячним і уважним слухачем, і разом з тим не слід втрачати контроль за ходом інтерв'ю.

У разі, якщо оповідач став надто відволікатися на висвітлення сторонніх і малозначущих питань, слід коректно спрямувати його до основ-

ного, зауваживши: «Будь-ласка, розпочніть розповідь з того моменту, як...», «Ви пригадували, що...» тощо. Буває, що респондент певен, що деякі подробиці, як загальновідомі, можна опустити, тоді виникає необхідність втрутитися в розповідь. Отже доречним буде звернутися до нього з проханням щоб детально розповів про це.

Під час бесіди необхідно пам'ятати, що респондент не повинен доводити своєї правоти чи достовірності оповіді. Не слід також вказувати на протиріччя, помічені вами в розповіді. Проблемні питання варто залишити на кінець розмови. По завершенню бесіди, на прощання, обов'язково відзначте, що ви одержали від респондентів цікаві відомості, унікальну історичну інформацію.

Наступний етап — це науково-технічне опрацювання тексту інтерв'ю, який розпочинається після запису тексту розмови на електронні записуючі засоби. Перед дослідником постає завдання збереження й розшифрування (транскрибування) записаного матеріалу.

Так як оброблені матеріали усної історії будуть використані в рамках наукового дослідження, доцільно використати науково-критичний метод транскрипції усних повідомлень.

Транскрипція є першим та найбільш відповідальним етапом археографічного опрацювання джерел усної історії. Транскрипт звукозапису не має самостійного джерельного

значення, якщо аудіо або аудіо-відео-запис інтерв'ю втрачений.

Для видання джерел усної історії науково-критичним методом здійснюється транскрипція запису інтерв'ю (запитань та відповідей) із застосуванням звичайних знаків пунктуації: звичайне твердження — ./; звичайне запитання — /?/; запитання з емфазою — /?! або ??/; твердження з емфазою — !/ та ін. Текст однієї репліки на абзаци не розділяється. Транскрипція має бути максимально наближеною до усного мовлення, включати всі повтори, обмовки та ін. Не допускається виключення таких повторів, обмовок та інших елементів усного мовлення. Зміни в емоційному стані оповідача рекомендується помічати у квадратних дужках.

Репліки опитувача та оповідача публікуються мовою оригіналу, при потребі супроводжуються перекладом.

При виданні джерел усної історії науково-критичним методом не допускається публікації окремих витягів з інтерв'ю, оскільки втрачається

контекст, який є суттєвим для інтерпретації усного повідомлення.

Бажано зберігати записи на окремих електронних носіях, на яких можна тривало зберігати інформацію (магнітні касети, оптичні диски тощо). Носій підписати, зазначивши на ній тему інтерв'ю, прізвище, ім'я та по батькові респондента, його адресу, дату проведення запису, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка проводила запис, назву архіву, де зберігатиметься запис бесіди, порядковий номер носія в загальній теці, записаних з даним респондентом.

Наступним важливим кроком є оформлення документу, який у собі передбачає узгодження та засвідчення тексту респондентом. Необхідно очікувати, що опитуваний забажає внести доповнення чи зміни до сказаного. Якщо — не суттєві, то слід внести зміни. У разі, вимоги до значного перероблення вихідного варіанту розповіді, то варто зробити повторне інтерв'ю. На зберігання до архіву передається остаточно узгоджений документ.

УГОДА

м. (назва) 20__ р.

Про співпрацю _____ (реквізити суб'єкта, який опрацює та зберігатиме спогад респондента) з (прізвище, ім'я, по батькові респондента), очевидцем чи особою-учасником українського добровольчого формування подій на Сході України під час антитерористичної операції.

1. _____ (назва суб'єкту, який опрацює та зберігатиме спогад респондента) зобов'язується організувати роботу та надати необхідні технічні засоби (магнітофон, касети) для проведення запису спогадів (прізвище, ім'я по батькові респондента), здійснити розшифрування наданої інформації, забезпечити її узгодження з автором. Надалі _____ (назва суб'єкту, який опрацює та зберігатиме спогад респондента) гарантує збереженість записів та використання їх у встановленому порядку (доступ на загальних засадах відповідно до Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи»).

2. (Прізвище, ім'я, по батькові респондента) надає інформацію _____ (назва суб'єкту, який опрацює та зберігатиме спогад респондента). Після розшифрування фонозапису і узгодження тексту, всі права на використання записаних спогадів (фонозапису і розшифрованої копії) передає _____ (назва суб'єкту, який опрацює та зберігатиме спогад респондента).

Підпис _____
(назва суб'єкту, який опрацює та зберігатиме спогад респондента);

Підпис респондента.

Отже дослідникам, які займаються збиранням усних свідчень учасників подій, необхідно не лише виробити правильні підходи, науково-методичні засади своєї роботи, але й вчасно реалізувати заплановані дослідження. Слід також озброїтися методикою та знанням відповідного історичного матеріалу, проаналізувати етичні складники цієї роботи. Перед початком дослідження необхідно укласти угоду між респондентом та суб'єктом, який опрацює та зберігатиме, а також опублікує спогад, результат обробки спогаду респондента.

Торкаючись зболеної пам'яті постраждалих людей, необхідно бути

максимально виваженими, делікатними, щоб не вразити їх своїм непередуманим запитанням чи реплікою. Щоб під час бесіди почуття та емоції респондента не змогли істотно заповнити його свідомість та спотворити спогади, то автор радить використовувати завчасно підготовлений опитувальник, дотичний темі дослідження. Питання використовувати закриті, а по завершенню інтерв'ю запропонувати респонденту додатково на його розсуд доповнити свідчення. Обов'язково зафіксувати спогад респондента не лише за допомогою технічних засобів, а й письмово.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Бураков, Ю. (2017). Усна історія: участь радянських військовослужбовців у війні в далекій Анголі. *Людина і техніка у визначних битвах ХХ століття: Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції*. Львів, 15–17 червня 2017 р. Львів: НАСВ, с. 61–63.

Бураков, Ю. & Сухий, О. (2018). Сучасна російсько-українська війна у спогадах учасників — курсантів Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. *Військово-науковий вісник*. №29, с. 192–202. DOI: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.29.2018.192-202>.

Кісь, О. (2007). Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади. *Україна модерна*. № 11, с. 7–21.

Матяш, І. (2012). *Архівознавство: методологічні засади та історія розвитку*. Київ: Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 515 с.

Мороко, В. (ред.). (2015). *Усна історія російсько-української війни (2014–2015 роки)*. (Вип. 1). Київ: К.І.С., 176 с.

Мороко, В. & Васильчика, Г. (ред.). (2016). *Усна історія російсько-української війни (2014–2015 роки)*. (Вип. 2). Київ: К.І.С., 464 с.

Мороко, В. & Мільчева, В. (ред.). (2017). *Усна історія російсько-української війни (2014–2016 роки)*. (Вип. 3). Київ: К.І.С., 200 с.

Орлов, І.Б. (2014). *Устная история. Теория и методология истории*: Ред. В.В. Алексеев, Н.Н. Крадин, А.В. Коротаев, Л.Е. Гринин. Волгоград, с. 335–355.

Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ. (1993). *Відомості Верховної Ради України*. № 13. Ст. 64.

Стасюк, Ю. М. (2018). *Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014–2015 рр.)*. : Дис. ...канд. іст. наук: 07.00.01 — Історія України. Переяслав-Хмельницький, 281 с.

Стасюк, Ю. (2018). Опитувальник для проведення інтерв'ю з особами-учасниками добровольчих формувань: Авторське свідоцтво від 12.02.2018 № 76779. *Офіційний бюлетень*. № 48. Київ: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, с. 427.

Хубова, Д.Н. (1992). *Устная история и архивы: зарубежные концепции и опыт*. (автореф. дис. ... канд. ист. наук: Российский государственный гуманитарный университет). Москва, 25 с.

Хубова, Д.Н. (1997). *Устная история. «Verba Volant...?»*. Методическое пособие. Москва, 62 с.

Расек, В. (2018). *Wojna hybrydowa na Ukrainie*. Warszawa: Wyd. Rytm. 260 s.

REFERENCES

- Burakov, Yu. (2017). Usna istoriia: uchast radianskykh viiskovosluzhbovtiv u viini v dalekii Anholi [Oral history: the participation of Soviet troops in the war in distant Angola]. *Liudyna i tekhnika u vyznachnykh bytvakh KhKh stolittia: Zbirnyk tez dopovidei Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii*. Lviv, 15–17 chervnia 2017 r. Lviv: NASV, , s. 61–63. [in Ukrainian].
- Burakov, Yu. & Sukhyi, O. (2018). Suchasna rosiisko-ukrainska viina u spohadakh uchasnykiv — kursantiv Natsionalnoi akademii sukhoputnykh viisk imeni hetmana Petra Sahaidachnoho [Russian-ukrainian modern war in memories of participants — cadets of hetman Petro Sahaidachnyi National army academy]. *Viiskovo-naukovyï visnyk*. № 29, s. 192–202. DOI: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.29.2018.192-202>. [in Ukrainian].
- Kis, O. (2007). Usna istoriia: stanovlennia, problematyka, metodolohichni zasady [Oral history: formation, issues, methodological principles]. *Ukraina moderna*. № 11, s. 7–21. [in Ukrainian].
- Matiash, I. (2012). *Arkhivoznavstvo: metodolohichni zasady ta istoriia rozvytku* [Archival science: methodological principles and history of development]. Kyiv: Vydavn. dim “Kyievo-Mohylianska akademiia”, 515 s. [in Ukrainian].
- Moroko, V. (red.). (2015). *Usna istoriia rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2015 roky)* [Oral history of the Russian-Ukrainian war (2014–2015)]. (Vyp. 1). Kyiv: K.I.S., 176 s. [in Ukrainian].
- Moroko, V. & Vasylchyka, H. (red.). (2016). *Usna istoriia rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2015 roky)* [Oral history of the Russian-Ukrainian war (2014–2015)]. (Vyp. 2). Kyiv: K.I.S., 464 s. [in Ukrainian].
- Moroko, V. & Milcheva, V. (red.). (2017). *Usna istoriia rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2016 roky)* [Oral history of the Russian-Ukrainian war (2014–2015)]. (Vyp. 3). Kyiv : K.I.S., 200 s. [in Ukrainian].
- Orlov, I.B. (2014). *Ustnaya istoriya. Teoriya i metodologiya istorii* [Oral history. Theory and methodology of history]: Red. V.V. Alekseev, N.N. Kradin, A.V. Korotaev, L.E. Grinin. Volgograd, s. 335–355. [in Russian].
- Pro avtorske pravo i sumizhni prava [About copyright and related rights]: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3792-XII. (1993). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 13. St. 64. [in Ukrainian].
- Stasiuk, Yu.M. (2018). *Ukrainski dobrovolchi formuvannia: stvorennia ta funktsionuvannia (2014–2015 rr.)* [Ukrainian volunteer formations: creation and functioning (2014–2015)]. (Candidate’s thesis). Pereiaslav-Khmelnytskyi, 281 s. [in Ukrainian].
- Stasiuk, Yu. (2018). Opytuvalnyk dlia provedennia interviu z osobamy-uchasnykamy dobrovolchkykh formuvan [Questionnaire for interviews with members of volunteer groups].: Avtorske svidotstvo vid 12.02.2018 № 76779. *Oftsiiinyi biuleten*. № 48. Kyiv: Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy, s. 427. [in Ukrainian].

Hubova, D.N. (1992). *Ustnaya istoriya i arhivyi: zarubejnyie kontseptsii i opyt* [Oral history and archives: foreign concepts and experience]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Moskva, 25 s. [in Russian].

Hubova, D.N. (1997). *Ustnaya istoriya. "Verba Volant...?"* [Oral history. "Verba Volant ...? "]. Metodicheskoe posobie. Moskva, 62 s. [in Russian].

Pacek, B. (2018). *Wojna hybrydowa na Ukrainie* [Hybrid war in Ukraine]. Warszawa: Wyd. Rytm. 260 s. [in Polish].

Yurii Stasiuk

PhD of Historical Sciences, Head of Research Laboratory of Research Center of Military History, the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi (Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3832-4353>

Anatolii Chaikovskiy

Doctor of Historical Sciences, Professor, Leading Researcher of the Center for Military and Strategic Studies, The National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi (Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3360-6311>

**ORAL TESTIMONY OF VOLUNTEER PERSONS
OF UKRAINIAN VOLUNTEER FORMATIONS AS A SOURCE
OF KNOWLEDGE (2014–2015)**

The author of the beginning of the article notes that among the factors that hindered the hybrid Russian aggression against Ukraine in 2014 and 2015 were Ukrainian volunteer groups. The author proposes to eliminate the lack of official information and materials on the creation of voluntary groups and their activities using the method of oral history as a source of knowledge. The origins of oral history and its significance are briefly outlined.

Based on the theoretical and methodological views of leading researchers on the oral history of Eastern Europe and his own work on this issue, the researcher made recommendations on how to conduct oral memoirs and testimonies about the creation of Ukrainian volunteer groups and their activities, as well as documenting them.

Before starting the survey in accordance with the legislation of Ukraine, it is desirable to conclude an agreement between the respondent and the interviewer. In the article, the author gives a sample text of the written agreement with the respondent on the right to use the recording of oral memoirs and testimonies. The author of the article refers to a questionnaire, which has developed in co-authorship, to interview members of Ukrainian volunteer groups. An author's certificate has received for this questionnaire. The transcription of audio recordings depending on the methods and tasks set by the researcher is considered. In particular, the scientific-critical method of transcription of oral messages.

Emphasis is placed on the careful preparation of researchers for the survey and taking into account the psycho-emotional state of respondents when remembering events, as well as the possibility of distorting memories under the influence of their own emotions and stereotypes in society on this phenomenon.

Key words: *oral history, memoirs, volunteers of Ukrainian volunteer formations, anti-terrorist operation, Russian-Ukrainian armed conflict.*